

VOGELS KIJKEN IN SENEGAL (WEST-AFRIKA)

Ronald Sinoo

Van januari 1984 tot februari 1985 heb ik in Senegal gewoond. Gedurende die 13 maanden heb ik niet alleen het land zelf en de bevolking goed leren kennen, maar ook de vogelwereld.

Naast een typisch West-Afrikaanse avifauna, met veel exotische vormen en vaak bonte kleuren, komt men er vele bekende Europese trekvogels tegen.

Deze vermenging van Afrikaanse en palearctische soorten levert gedurende een groot deel van het jaar een rijke vogelstand op, die elke vogelliefhebber doet watertanden.

De nadruk zal in dit artikel liggen op de Europese trekvogels in Senegal, wat niet wil zeggen dat de Afrikaanse soorten niet aan bod komen. Maar de bekendheid met "eigen soorten", naast de mogelijkheid om iets te vernemen van onze trekvogels in hun winterkwartieren, zullen de lezer eerder geïnteresseerd maken dan een opsomming van vogelnamen uit een onbekend werelddeel.

In dit artikel komt alleen Dakar en (wijde) omgeving aan bod, om twee redenen: daar ik in Dakar woonde, ken ik de streek rond Dakar het best, omdat ik die het uitvoerigst heb onderzocht; en omdat elke toerist gedurende zijn vakantie in Senegal langere of kortere tijd in Dakar verblijft, vooral in het begin om te acclimatiseren. Dat is dan ook een prima gelegenheid om er op uit te trekken en kennis te maken met een boeiende vogelwereld.

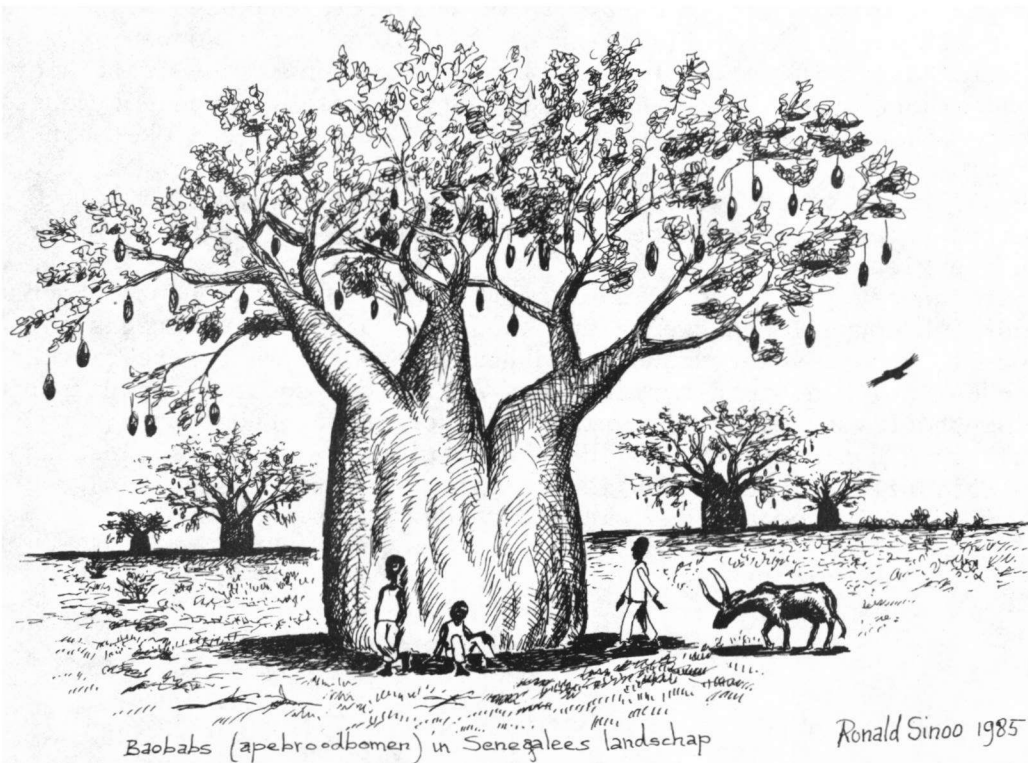
In een volgend artikel wil ik aandacht besteden aan enkele interessante vogelgebieden in Zuid-Senegal (de Casamance) en Gambia.

Tenslotte volgt in een derde artikel een verslag over een 10-daagse vogelreis naar het Nationale Park "Djoudj", een befaamd watervogelreservaat, gelegen in de delta van de Senegal-rivier in het uiterste noorden van het land.

Land en Klimaat

Senegal is een land vol afwisseling. Het noorden ligt in de Sahelgordel en bestaat voor een groot deel uit half-woestijn; het is er kurkdroog, stoffig en heet. In het uiterste zuiden van het land groeien daarentegen weelderige bossen, de uitlopers van het grote West-Afrikaanse regenwoud. Tussen deze twee extremen komen allerlei overgangsvormen in de vegetatie voor.

De hoofdstad Dakar ligt aan de kust, ongeveer halverwege tussen noord- en zuidgrens, op het schiereiland Cap-Vert.

Baobabs (apebroodbomen) in Senegalees landschap

Ronald Sinoo 1985

Bijna een kwart van de totale bevolking woont op Cap-Vert, ongeveer anderhalf miljoen inwoners in de steden Dakar en Pikine en enkele tienduizenden inwoners in verspreid liggende dorpen. Het is het dichtsbevolkte deel van het land, maar voor de vogelaar valt er genoeg te genieten.

Het schiereiland Cap-Vert maakt een droge indruk; het is een vlak, rotsachtig plateau, waar struikjes en Baobabs (apebroodbomen) vaak de enige begroeiing vormen op de rode zandvlakten. In lager gelegen delen echter blijft langere tijd water staan en hier is de vegetatie uitbundiger, met Borassus-en oliepalmen, en de vogelwereld rijker. De laagten tussen Dakar en Pikine zijn hiervan een voorbeeld.

De levenswijze van de Senegalezen (ze leven meer buiten op straat dan wij) en de dichtheid van de bevolking maken, dat je op Cap-Vert bijna overal wel mensen tegenkomt. (Dit is in schril contrast met het binnenland, wat dun bevolkt is en waar je bijna geen sterveling tegenkomt.)

Voor het vogels kijken is dat niet hinderlijk, want de mensen laten de vogels ongemoeid; ze slaan er geen acht op, wat omgekeerd ook geldt trouwens.

De beste tijd voor een bezoek aan Senegal ligt tussen november en maart.

De regentijd, die duurt van juli tot en met oktober, is er dan juist voorbij, en de temperaturen zijn in het begin van de droge tijd voor de Europeanen het aangenaamst; overdag 25-30 graden, 's nachts 18-20 graden.

Dakar heeft een eigen klimaat, dat wordt bepaald door koele zeewinden („alizés”); het temperatuurverschil tussen Dakar en de stad Thiès, 50 kilometer in het hethet binnenland gelegen, kan overdag wel 10 graden celsius bedragen.

Na maart lopen de temperaturen in het binnenland op tot boven de 40 graden.

Voor vogeltjes kijken minder aangenaam. Bovendien drogen veel meertjes en riviertjes snel uit in deze tijd en trekken veel vogels weg naar nattere streken. In de regentijd (juli-oktober) is het overal onaangenaam vochtig-warm en daar moet je ook maar tegen kunnen. Hoewel er alleen in de Casamance werkelijk veel regen valt, zorgt de hoge luchtvochtigheid in deze periode voor aardig wat overlast door muggen.

De meest interessante vogelgebiedjes (vaak concentratiepunten) op en rond Cap-Vert zal ik stuk voor stuk bespreken.

Dakar: Het Parc Forestier de Hann.

Dit is het stadspark, gelegen in het uiterste noorden van de stad, 53 hectaren groot. Het bestaat uit licht bos, waarin Eucalyptusbomen en borassus-palmen domineren, samen met de „filao”, een soort „treur-den” met lange, zachte, afhangende naalden.

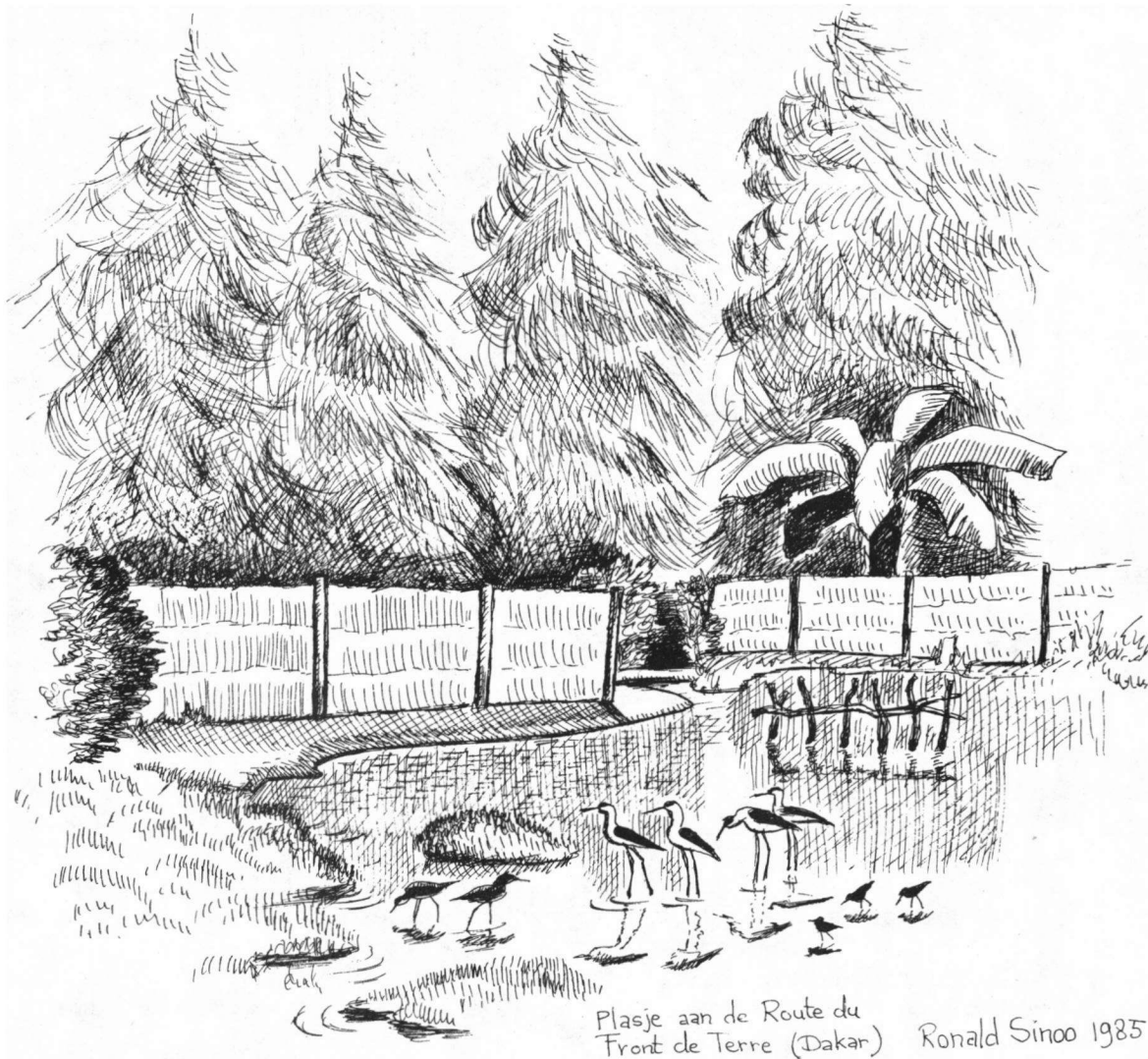
De recreatiedruk is er groot, maar toch zitten er relatief veel vogels.

Het eerste wat opvalt in dit park zijn de grote aantallen Zwarte Wouwen, die voortdurend met tientallen in de hemel boven het park zweven. Het betreft hier de Senegalese ondersoort, die wat kleiner is dan de Europese vorm en een geheel gele snavel heeft. Zij uiten vaak een vibrerende roep, die elke bezoeker aan Dakar lang zal bijblijven.

Naast het slanke silhouet van de wouw verschijnt vaak de plompe vorm van de Kapgier, de kleinste gier in Senegal met een vleugelspanwijdte van 1.80 meter en geheel bruin van kleur.

Ik heb in het park in een jaar tijd 55 soorten vogels genoteerd, meest inheemse standvogels, maar ook eenmaal een Dwergarend, een Boomvalk, een Nachtegaal, Europese Bijeneters, en wat vaker de Hop. Een bezoek aan het Parc Forestier de Hann loont zeker de moeite als men typisch West-Afrikaanse soorten van dichtbij wil gadeslaan (Neushoornvogels, Weervogels, Glansspreeuwen, Boomhoppen, Bijeneters, Buulbuuls, Honingzuigertjes, Halsbandparkieten, Shikra's, Abessijnse scharrelaars en Palmduifjes). Bovendien is het park per taxi of stadsbus goed bereikbaar, en is het er aangenaam koel in de schaduw onder de bomen.

Rond het water fladderen vaak wel wat Gele en Witte kwikstaartjes.
Je raakt niet uitgekeken op het drukke gedoe van al die steltlopers. En dat alles in een vijver die nog geen halve hectare groot is !

Plasje aan de Route du
Front de Terre (Dakar) Ronald Sinoo 1985

De kustweg van Cap-Vert (de „Corniche“).

Het interessantste deel van deze weg bevindt zich tussen het vliegveld Dakar-Yoff en het hotel-complex N'Gor. Hier gaat de weg vlak langs zee en wordt zandstrand afgewisseld met rotsige kustgedeelten. Langs de westkant van Cap-Vert, tussen N'Gor en Dakar, is de kust hoger, met indrukwekkende klippen. Het hoogste punt van Cap-Vert vormen twee bergjes van vulkanische oorsprong, Les Mamelles, die als puisten in het platte landschap reeds van ver opvallen. Vanaf deze bergjes heeft men een schitterend uitzicht over zee en op de stad Dakar.

Wie de Visarend wil zien, wordt zelden teleurgesteld; bij het hotel „Meridien“ bij N'Gor zijn er vaak genoeg twee of drie te bewonderen, wanneer ze boven zee vissen. Ze vissen dicht bij de kust, zijn dus prachtig te bekijken. De gevangen vis wordt in de klauwen meegevoerd naar het vliegveld Yoff. Onlangs is vastgesteld, dat de Visarenden de stille taxi-banen van het vliegveld graag gebruiken om er op hun gemak de gevangen buit te verorberen. Er kunnen in de maanden oktober-maart wel een dozijn exemplaren rondvliegen hier; er zijn er al eens 17 geteld op de taxi-banen van het vliegveld !

De tuintjes aan de route du Front de Terre.

Langs de vierbaansweg, die van Dakar naar het vliegveld en het binnenland voert, ligt net buiten de bebouwde kom in het uiterste noorden van de stad een ondiep watertje, eigenlijk niet meer dan een grote vijver. Hemelsbreed 200-300 meter van het Parc Forestier de Hann.

Het is omzoomd door filao-naaldbomen en er liggen moestuintjes omheen, die behoren aan de plaatselijke bewoners.

Temidden van de dorre zandvlakten van Cap-Vert vormt dit vijvertje een kleine groene oase. Als andere waterputten uitdrogen blijft hier altijd water staan, omdat er rioolwater in wordt geloosd (dat is te ruiken). Het feit dat er het gehele water in blijft staan is samen met de rijkdom aan kleine organismen in het water de oorzaak van de enorme aantrekkingskracht van het vijvertje op vogels, met name steltlopers.

Het is heel wel mogelijk om hier van heel dichtbij allerlei steltlopertjes waar te nemen, die door het dagelijks bezoek van mensen aan de moestuintjes nauwelijks nog schuw te noemen zijn. Ideaal voor de fotograaf dus, ook al door het zachte licht over de plas door de schaduw van het hoge, omringende geboomte. Zittend aan de rand van de vijver kun je op je gemak Stelt-kluten, Kempaantjes, Sporenkievitten, Groenpootruiters, Poelruiters, Oeverlopers, Witgatjes, Bosruiters, Tureluurs, Krombekstrandlopers, Bonte strandlopers, Kleine strandloper, Steenlopers, Bontbekplevieren, Kanoetstrandlopers en Regenwulpen waarnemen. De aantallen variëren per soort: Bosruiters en Kleine strandlopers zijn het talrijkst (enkele honderden van elk); Steltkluten, Kempaantjes en Krombekstrandlopers zijn ook ruim voorhanden (meestal zo'n 50-60 van elk), terwijl van de rest meestal 5 tot 10 exemplaren te zien zijn.

Achterin de vijver, waar het water iets dieper is, vissen Koereiger, Kleine Zilverreiger, Rيفreiger en Blauwe reiger, maar ook staan er wel Lepelaars.

De Visarend vist hier dus graag boven zee in zijn winterkwartier, hoewel ik ze in Gambia ook wel boven de Gambia-rivier heb gezien, zo'n 150 kilometer landinwaarts.

Andere vogels die langs de Corniche zijn te zien: Zwarte sterns, soms met honderden in een grote zwerm een eind uit de kust vissend boven zee; een enkele Reuzenster en Koningsster, verder Grote sterns en Lachsterns. Boven zee voorts nog Grijskopmeeuwen, alles prachtig zichtbaar vanaf de hoge klippen.

Op de lager gelegen delen zijn Riffeigers te vinden op de rotsen langs de kust, en Blauwe reigers, naast de azende Zwarte wouwen die systematisch de kustlijn afstropen op allerlei gedierte, dat is aangespoeld. Tussen de rotsen, op de zandstrandjes, houden zich veel steltloperjes op: Steenloper, Groenpootruiter, Bontbekplevier, Rosse grutto en Regenwulp zijn het talrijkst.

Overal langs de weg zie je Kuifleeuweriken op zandige terreinen, en Witte kwikstaarten. Op vuilnisbeltjes groeien honderd of meer Koereigers samen, zoals bij ons Kauwen of Kraaien.

Boven elk vochtige laagte ontwaart je de Waaiersaartrietzanger in zijn opvallende zangvlucht. Abessijnse scharrelaar en Dwergbijeneter ontbreken zelden op het appèl.

De struiken, die een groot deel van Cap-Vert bedekken, herbergen talloze zangvogels, waaronder de markante Zwartkruintsjagra (de zang lijkt sterk op een Speelgoedfluitje !) en de Rosse waaiersaar. Palmduifjes en Zwartmaskerduifjes vliegen in groepjes rond, net als de Roodrugmusleeuwerik.

Ook heb je grote kans het fraaie Vorkstaartplevierje langs de weg te zien, zitten. Ik heb eenmaal een groep van wel 25 exemplaren in het zand zien liggen, op 20 meter van de weg, in „broedhouding“, dus echt plat. Om de haverklap sprong er één omhoog om een insect uit de lucht te snappen, wat op een grappige manier aan pop-corn deed denken.

Voor de kust van Dakar, daar waar de westelijke Corniche de stad bereikt, liggen 2 rotseilandjes, Les Iles de La Madeleine. Ze zijn vooral van belang omdat er naast Aalscholvers ook de zeer zeldzame Roodsnavelkeerringvogels nestelen, in acht à tien paren. Vanaf het hooggelegen rotseiland heb je een schitterend gezicht op deze fraaie zeevogels, als ze laag over de golven laveren.

Het grootste eiland van de twee is op verzoek te bezichtigen (via Service des Parcs Nationaux), per boot vanuit Dakar. Ook is het mogelijk om na overleg met de Dienst Nationale Parken een grote visserskano („pirogue“) te huren, vooral handig met groepen. Alleen al de Keerringvogels maken een bezoek aan de eilanden dubbel en dwars de moeite waard.

Het Lac Tanma.

Voor wat spectaculairdere soorten moet men meer het binnenland in.

Het Lac Tanma ligt op ongeveer 40 kilometer van het dichtbevolkte agglomeratie Dakar-Pikine en is zo goed als verlaten.

Die rust komt de natuur ten goede.

Een bezoek aan dit meer moet in november of december plaatsvinden, eventueel nog januari, maar niet later omdat dan bijna alles droog staat en er aanmerkelijk minder vogels zijn te vinden. Het meer is langgerekt en banaanvormig gebogen, enkele kilometers lang en enige honderden meters breed.

Het is nergens dieper dan één meter, vaak veel ondieper waardoor het in de droge tijd zeer snel uitdroogt.

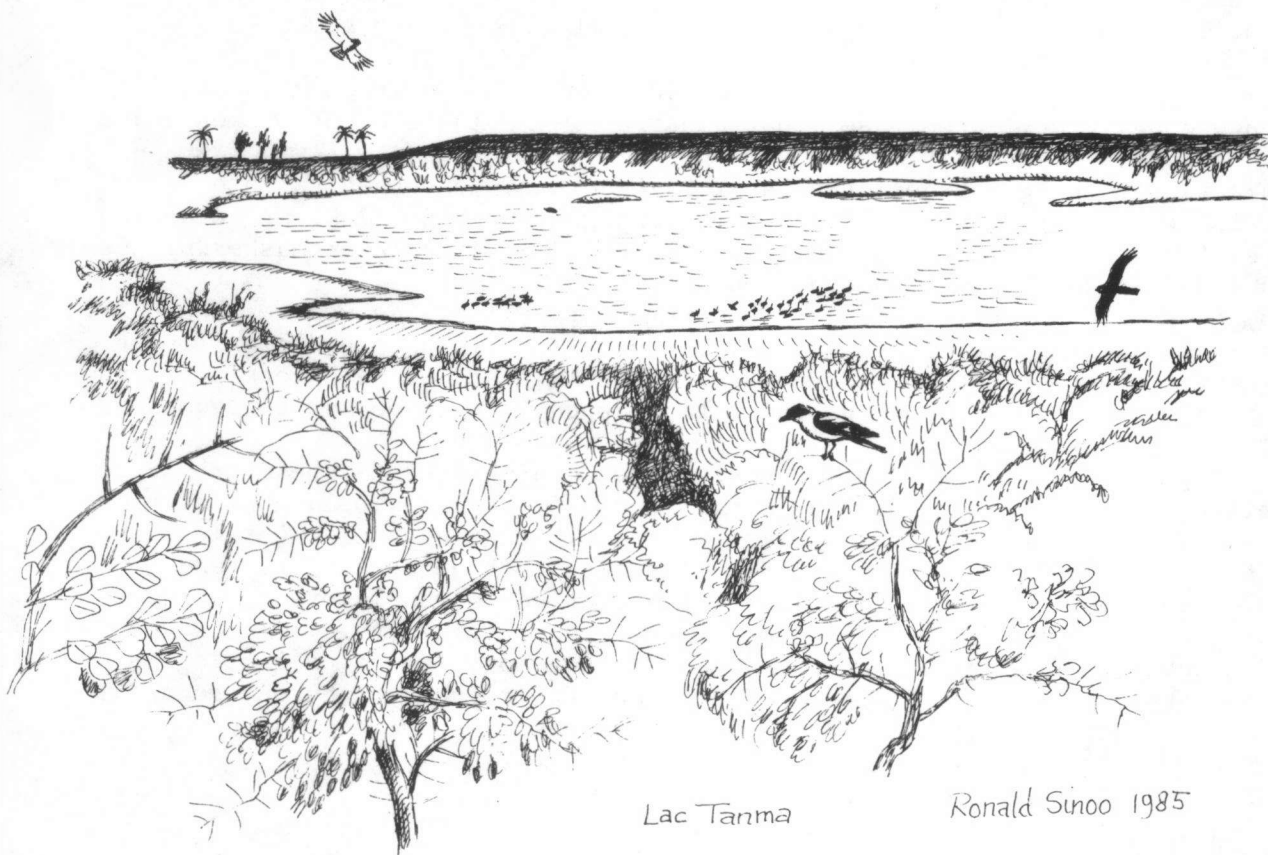
Het meer ontvangt water door regen (heel weinig), door afstroming in de regentijd vanaf het plateau van Thiès, op de achtergrond te zien als een donkere wal, en van kwel.

Rondom het meer is er ruige begroeiing te vinden in de vorm van doornstruiken en hoog gras. Op hoger gelegen delen staan apebroodbomen en is er minder ondergroei.

Brede zandstroken omzomen het meer. Op de zandstroken en aan de waterkant krioelt het van de steltlopers. Honderden Bontbekplevieren, Strandplevieren en

Herdersplevieren zijn bij elk bezoek aan het meer in de goede tijd te zien op de oevers, evenals tientallen Vorkstaartplevieren.

Met honderden lopen de Bonte strandlopers in het water, en evenveel Grutto's, Tureluurs en Kempshaantjes. Daartussendoor foerageren Groenpootruiters, Zwarte-ruiters en Poelruiters, Regenwulpen, Zilverplevieren, Sporenkieviten, Kleine en Krombekstrandlopers. Met enig geluk tref je een paar Senegal-Grielen die roerloos op de droge zandstroken staan. In de morgenuren komen soms flinke troepen Senegal-Zandhoenders (te herkennen aan de kastanjebruine buik) aan de waterkant drinken, om even snel als ze gekomen zijn weer te verdwijnen.

Boven het meer zijn vaak wat Zwarte sterns te zien en ook wel eens de Visarend. Langs de boorden, boven de ruigten, jagen Bruine kiekendieven (schijnbaar alleen vrouwtjes), Grauwe en Steppenkiekendieven. Eenmaal heb ik er ook een Lannervalk zien jagen, en andere keer verscheen de Wahlbergs arend op het ochtend-appel.

Vaker zie je de Slangenarend cirkelen, meestal op grote hoogte.

Torenvalken bidden boven de lagere begroeiing.

Als je een telescoop meeneemt, zijn de Flamingo's die ver weg in het meer staan fraai te bekijken, al zorgen hittetrillingen voor een bibberig beeld; moeiteloos is dan ook de Grijze wouw te determineren, die in het topje van een grote apebroodboom zijn veren aan het poetsen is.

De beste manier om dit alles te zien is een geschikt plekje opzoeken (in de schaduw) en je daar voor geruime tijd te installeren En dan maar wachten op de dingen die komen gaan.

Om meer te zien kun je urenlang de oevers van het meer afstruinen, wat gezien de middaghitte met een statief en telescoop op je nek enige inspanning vereist. De vroege morgenuren zijn geschikter, of het late middaguur, maar het licht is dan weer een hinderlijke factor door de laagstaande zon.

Bovendien heb je kans op een traag cirkelende Witruggier of Rüppell's gier boven de dorre omgeving van het meer.

Eigenlijk is er op elk uur van de dag genoeg te beleven, en je hoeft je er geen moment te vervelen.

De Lagune van de Somone.

Tachtig kilometer ten zuiden van Dakar, aan de „Petite Côte" (kleine kust). ligt een fraaie lagune in de monding van het riviértje de Somone. Hoewel dus niet direct naast de deur van het hotel in Dakar noem ik het toch, omdat er op enkele kilometers afstand in Sali-Portudal een nieuw toeristencentrum uit de grond is gestampt met (luke) hotels, en omdat de lagune zowel voor een luie strandvakantie uitermate geschikt is als voor actief vogels kijken, en wel tegelijkertijd. Wie een waterdichte kijker meeneemt, kan zelfs zwemmend nog prachtig vogels kijken.

De lagune is eigenlijk een ronde baai in de monding van de Somone-rivier, en door een landtong van fijn zandstrand bijna afgesloten van de zee, op een nauwe uitstroomopening na van een meter of vijftien breedte.

Vanaf deze landtong heeft men een riant uitzicht over zee en over de lagune aan de andere kant.

Veel sterns vliegen hier laag over tussen zee en lagune: meest Zwarte en Witvleugels terns (in winterkleed of juvenielkleed), nogal wat Grote en Reuzes terns, en ook wel Witwang-, Konings-, Lach- en Dwergstern. Het Visdiefje sluit -last but not least- dit mooie rijtje.

Op zondagen, als het er druk is van de mensen die verkoeling zoeken, zijn veel vogels niet schuw dan op stille dagen. Zo heb ik er de Visarend kalm zien vissen, keer op keer omlaag plonzend op nog geen dertig meter van zwemmende mensen !

Reigers zijn in de mangrovebosjes rondom de lagune volop te vinden. Niet alleen de algemene Rifreiger en de Kleine en Grote Zilverreiger, maar met wat geluk ook nog de Reuzenreiger.

Soorten, die nooit op het appèl ontbreken, zijn Bonte ijsvogel, de meeste van de eerder genoemde terns, de gewone Buulbuul, de Hop, twee soorten Neushoornvogels (tokken), vier soorten Glansspreeuwen, Abessijnse scharrelaar, Palmduif, en Visarend. Met enig geluk zijn er nog Pelikanen te zien in de verte en de Visarend van dichtbij. Verder allerlei steltlopers, in kleine aantallen.

Neem wel een koelbox met drank mee en een afdakje van tentdoek o.i.d., want de zon brandt er moordend. Vergeet ook hier de telescoop weer niet !

Tenslotte.

Tot zover mijn indrukken van de vogelwereld in een beperkt stukje Senegal. Zoals in de inleiding vermeld lag de nadruk op ons bekende (trek-) vogels, de meeste inheemse soorten heb ik niet genoemd om eerder genoemde redenen.

Ieder, die Dakar bezoekt, kan in elke goede boekwinkel daar een uitgebreide vogelgids over alle in West-Afrika voorkomende soorten aanschaffen en daarmee gewapend op pad gaan.

Ik heb voor het schrijven van dit artikel geheel geput uit eigen aantekeningen en dan alleen nog voor de periode november-maart. Met wat geluk kan iedereen, die Dakar en omgeving onderzoekt, alle genoemde soorten daar zien.

Het zal duidelijk zijn dat er voor de enthousiaste vogelaar heel wat te beleven is rondom een drukke stad als Dakar.

Over de Casamanka en Gambia zal ik het in een volgend artikel hebben, en een verslag over het Djoudj-park volgt daarna nog.